

Sosyal Satın Alma Rehberi

Eşitsizliklerin Azaltılması, Dezavantajlı Grupların Kamu Satın
Almalarına ve Tedarik Zincirlerine Dahil Olması için Bir Yol Haritası

International
Labour
Organization

INNOVATION FOR
DEVELOPMENT

Sosyal Satın Alma Rehberi

Copyright © Uluslararası Çalışma Örgütü 2021

İlk basım yılı 2021

Uluslararası Çalışma Örgütü yayınları, Telif Hakları Evrensel Sözleşmesi 2. Protokolü kapsamındaki telif haklarından yararlanır. Yine de, kaynak belirtilmek şartıyla izin almadan yayınlardan kısa alıntılar çoğaltılabilir. Çoğaltma ve çeviri hakları için ILO Publications (Rights and Licensing), International Labour Office, CH-1211 Cenevre 22 İsviçre adresine veya e-posta yoluyla rights@ilo.org adresine başvuruda bulunulmalıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü bu tür başvuruları memnuniyetle karşılamaktadır. Kütüphaneler, kurumlar ve bir çoğaltım hakları kuruluşuna kayıtlı olan diğer kullanıcılar, bu amaçla kendilerine verilen lisanslara uygun şekilde kopyalar oluşturabilirler. Ülkenizdeki yetkili çoğaltım hakları kuruluşunu bulmak için www.ifrro.org adresini ziyaret edebilirsiniz.

Sosyal Satın Alma Rehberi

Yazarlar: Aslıhan Aykaç, Murad Tiryakioğlu, Ümit Arslan

Yayına Hazırlayanlar: Ayşe Turunç Kankal (ILO), Doğan Çelik (I4D), Sevgi Ceyda Şairoğlu Sezginer (I4D), Zeynep Çelik

Tasarım: Ceren Bettemir

Yayınlayanlar: Innovation for Development (I4D), ILO Türkiye Ofisi

Uluslararası Çalışma Örgütü – Ankara, 2021

ISBN: 9789220367025 (Web PDF)

ILO yayınlarında Birleşmiş Milletler'in uygulamaları doğrultusunda kullanılan tanımlamalar ve bu yayınlar içindeki materyal sunumları, herhangi bir ülke, bölge veya toprağın veya bunların makamlarının yasal statüsüyle veya bunların sınırlarıyla ilgili olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün herhangi bir görüşünün ifadesini hiçbir şekilde teşkil etmez.

İmzalı makalelerde, çalışmalarda ve diğer katkılarda ifade edilen görüşlerin sorumluluğu tamamen kendi yazarlarına aittir ve yayın içinde ifade edilen görüşlerin Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından bir onamasını teşkil etmez.

Firmaların ve ticari ürünlerin ve süreçlerin adlarına yapılan göndermeler bunların Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından bir onayı anlamına gelmez; belli bir firmanın, ticari ürünün veya sürecin adının belirtilmemesi ise bunların onaylanmadığına dair bir işaret değildir.

ILO yayınları ve dijital ürünleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için www.ilo.org/publns adresini ziyaret edebilirsiniz.

ILO Türkiye Ofisi tarafından basılmıştır.

ILO Türkiye Ofisi

Ferit Recai Ertuğrul Caddesi No:4, 06450 Oran, Ankara

Yazarlar

Aslıhan Aykaç

Aslıhan Aykaç, 1975'te İzmir'de doğdu. Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladıktan sonra sosyoloji alanındaki yüksek lisans ve doktora derecelerini Binghamton Üniversitesi'nden (SUNY) aldı. Doktora tezi, 2009 yılında "Yeni İşler, Yeni İşçiler" adıyla İletişim Yayınları tarafından kitaplaştırıldı. 2014-2015 akademik yılını Fulbright bursiyeri olarak ABD'de Rutgers Üniversitesi'nde geçirdi. Burada yürüttüğü çalışmalar "The Political Economy of Employment Relations: Alternative Theory and Practice" başlığıyla İngiltere'de, "Dayanışma Ekonomileri" başlığıyla Metis Yayınevi tarafından yayınlandı. Çalışma alanları iktisat sosyolojisi, siyaset sosyolojisi ve çalışma ilişkileri çerçevesindedir. Halen Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde profesör olarak çalışmaya devam ediyor.

Murad Tiryakioğlu

Murad Tiryakioğlu, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat bölümünden lisans derecesi ile mezun olduktan sonra, aynı üniversitede İşletme ve İktisat bölümlerinde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Teknoloji transferinin teknolojik yetenek edinimi için stratejik bir kaynak olduğunu ve bu kaynağın Türkiye için nasıl kullanılabileceğini araştıran tezi ile 2013 yılında doktor unvanını, 2018 yılında doçent unvanını aldı.

Tiryakioğlu, "Teknolojik Yetenek Transferi: Türkiye İçin Bir Politika Arayışı" (Orion-2015) başlıklı kitabın yazarı, kalkınma, yerli üretim, eşitsizlikler, afetler, salgınlar konuları içine alan çeşitli kitapların editörü veya eş-editörüdür. Afetler ve iktisadi etkileri üzerine çalışmaları bir araya getirdiği Afetlerle Kalkınma Platformu'nun ve Afet Bilinci Derneği'nin kurucusudur. Ayrıca, 2017 yılında gönüllü öğrencileri ile kurduğu Yerli Yeşil Yeni Platformu'nun kâr amacı gütmeyen sosyal bir kooperatife dönüşmesine öncülük ediyor.

Ümit Arslan

Ümit Arslan, 1983'te İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisat bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2007 yılında göreve başladığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi İhale İşleri Müdürlüğünde şef ve müdür yardımcılığı görevlerinin ardından Mali Kontrol Müdürlüğünde devam ettirdiği memuriyet hizmetini 2021 yılında sonlandırdı. Arslan, on binden fazla kamu ihalelerinde edindiği tecrübeyi, kurduğu eğitim şirketi yoluyla kamu çalışanlarına aktarıyor. Ayrıca Marmara Belediyeler Birliği ile iş birliği halinde çalışmalarına devam ediyor.

İçindekiler

1.	Nedir Bu Sosyal Satın Alma?	5
2.	Neden Sosyal Satın Alma?	15
3.	Kamuda Satın Alma	23
4.	Sosyal Satın Almanın 5 Yolu.....	35
5.	Sosyal Satın Alma Politika ve Uygulama Önerileri	46

Okuyucu Rehberi

Navigasyon menüsündeki “ev” butonuna tıkladığınızda “İçindekiler” sayfasına yönlendirilirsiniz.

Sarı yuvarlak “i” harfli sembol, “Bilgi Köşesi” anlamına gelir.

Navigasyon menüsündeki “açık mavi döküörtgen” bulunduğunuz bölümü gösterir.

Yıldız sembollü bölümler “İlham Veren Örnek” anlamına gelir.

Navigasyon menüsündeki bölüm ismine tıklayarak o bölüme geçiş yapabilirsiniz.

<https://>

Kaynaklar bölümündeki URL'nin altı çizili ise adı geçen websitesine yönlendirilirsiniz.

I4D Mesajı

Pandemi koşulları ile birlikte yoksulluk ve sosyal güvencesizlik giderek katmerli bir hal almaya başladı. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, daha yaşanabilir kentler ve sürdürülebilir bir gelecek hedefi ile tüm dünyada yeni bir üst çerçeve olarak ortaya çıktığından bu yana, gelir dağılımındaki adaletsizlik, fırsat eşitliğinin önünde beliren görünen ve görünmeyen bariyerler alternatif bir kalkınma yaklaşımını, insan türünün yıkıcı etkilerinin imzacısı olduğu bu Antroposen Çağ'ında, doğa ile tahakküm ilişkisi dışında, başka bir ekonomi anlayışı ile ortaya koymak gerekiyor. Ana akım ekonominin sınırlarının dışına çıkarak, meseleyi büyüme ve GSYH dışında tartışmaya başlayan alternatif ekonomi yaklaşımlarının ortak noktası, kapsayıcılığı ve doğa insan arasında var olan gerilimi azaltacak yeni bir insan doğası üzerine birlikte çalışıyor olmaktır. Biz de bu rehber vesilesi ile farklı bakış açılarının giderek ağırlık kazandığı bu dönemde, kelime dağarcığımızda yer alan ve tasarrufsuz kullandığımız “kârlılık” ve “verimlilik” kelimelerinin yerine “kadın dostu”, “çevre dostu” sıfatlarını daha sık kullanmayı ve satın alma süreçlerine dahil etmeyi öneriyoruz. Gezegenin limitleri öngörülen vadesinden çok

daha önce aşılyorken ve pandemi ile birlikte en yoksullar ile en zenginler arasında gelir dağılımındaki eşitsizlik makası pandemi öncesine kıyasla baş döndürücü bir şekilde açılıyorken kapsayıcı adil bir büyümenin koşulları için cesur adımlara ve sistem seviyesinde değişikliklere vesile olacak satın alma sürecinde çerçeve inovasyona ihtiyacımız var.

Sosyal Satın Alma Rehberi'ni politika yapıcılar ve kamu otoriteleri için Türkçe olarak hazırladık. Daha önce kamu sektöründe yeterli tartışma alanı bulamamış sosyal satın alma konusunu, yerel ve merkezi idare için bir politika yapma ve yoksullukla mücadele ve eşitsizliklerin azaltılmasında bir uygulama geliştirme bakış açısı olarak öneriyoruz. İnancımız ve ümidimiz odur ki; satın almanın dönüştürücü gücü ve kaldıraç etkisi dikkate alındığında bu rehber, yoksullukla mücadelede yol gösterici ve ilham verici olur.

Doğan Çelik

Direktör, Innovation for Development (I4D)

Rehberimizde sıklıkla kullanılacak kavramlar:

Etki:

Bir eylem (satın alma) sonucunda meydana gelen sosyal, çevresel ve kültürel değişimleri, olumlu sonuçları tanımlamak için kullanılan kavram.

Kamu hizmeti:

Devlet ve öteki kamu tüzel kişilikler tarafından halkın genel ve ortak ihtiyaçlarının karşılanması.

Kamu yararı:

Devletin gereksinimlerine cevap veren, bu ihtiyaçları karşılayan ve topluma yarar sağlayan değerler bütünü.

Satın alma:

Belirli bir ihtiyacı gidermek için finansal açıdan en anlamlı ürün ya da hizmet alımları.

Sosyal etki:

Bir eylemin (satın alma) toplulukların veya bireylerin refahı üzerindeki net etkisi.

Sosyal girişim:

Toplumsal sorunları fayda odağında çözmeye çalışan, kâr amacı gütmeyen, toplumsal, çevresel ve kültürel dönüşüm sağlayan, etki odaklı girişimler.

Sosyal politika:

Devletin toplumda refah ve sosyal koruma sağlamak amacıyla uyguladığı politikalar bütünü.

Sosyal satın alma:

Belirli bir ihtiyacı gidermek için ürün veya hizmetin sadece finansal açıdan değil aynı zamanda yarattığı sosyal ve çevresel etkinin de göz önünde bulundurularak satın alınması.

Sürdürülebilir satın alma:

Sürdürülebilir kalkınma anlayışını temel alan, odağında döngüsellik, verimlilik ve yenilikçilik olan, sorumlu bir satın alma biçimi.

Tedarik veya tedarik faaliyeti:

Devlet ve kamu sektörü kurumları tarafından tedarikçilerden mal ve/veya hizmeti satın almak için gerçekleştirilen faaliyet.

Tedarikçi:

Genellikle işletme sahipleri için mal üreten, temin eden veya hizmet sağlayan gerçek kişi veya tüzel kişilik. Tedarikçi, üretici olmak zorunda değildir. Bir satıcı, başka bir satıcıdan satın aldığı malları yeni bir fiyat belirleyerek üçüncü tarafa satabilir.

Nedir Bu Sosyal Satın Alma?

Bu bölümde sosyal satın almanın ne anlama geldiğini, amaçlarını ve sağlaması gereken koşulların neler olduğunu ele alıyoruz.

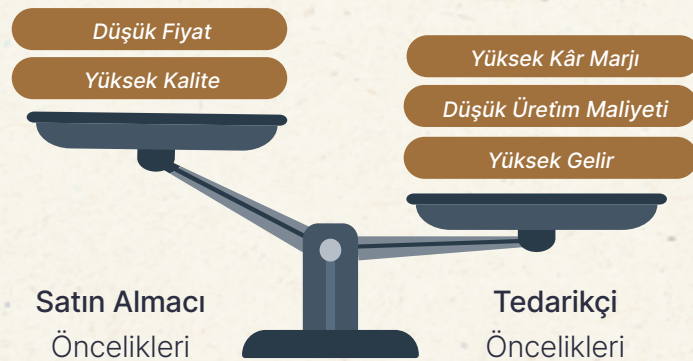
Sosyal satın alma en basit ifadeyle, sosyal ve çevresel etkinin, talep edilen hizmetin ve ürünün değeri kadar belirleyici olduğu bir satın alma yaklaşımı olarak tanımlanır. Sosyal satın alma kavramı benzer bir anlamı içerecek şekilde “**yenilikçi satın alma**”, “**sorumlu satın alma**” veya “**sosyal sorumlu kamu alımı**” gibi farklı isimlerle de karşımıza çıkabilir.

Yapılan her satın alma, amaçlanmış olsun veya olmasın bir etkiye sahiptir. Sosyal satın alma, toplum ve çevre için mümkün olan en olumlu etkiye sahip olmayı amaçlar ve satın alma işlemini, işini iyi yapan pazarı ve tedarikçiyi desteklemek için bir fırsat olarak görür.

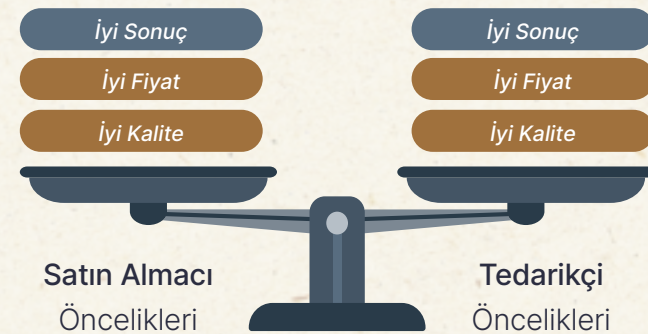
Sosyal satın alma, ürün ve hizmet alımlarında tüketicilerin belli etik kaygılar ve sosyal kriterleri dikkate alarak alım yapmaları anlamına gelir. Kamu perspektifinde incelendiğinde geleneksel kamu yönetimi ve kamu alımı anlayışında maliyet ve ödemeler gibi finansal kriterlerin öncelikli olduğu ama sosyal satın alma yaklaşımında, bu kriterlerle birlikte toplumsal ve çevresel hedeflerin de buna eklemlendiği görülür.

Tedarik öncelikleri yeniden düşünüldüğünde devletlerin sosyal satın alma eyleminin yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte piyasaya ve tedarik zincirlerine etki odaklı bir işlev kazandığı da izlenebilmektedir. Bu gelişme ise özellikle sosyal girişimler gibi “etki odaklı tedarikçilerin” kapasitelerini geliştirme ve artan talebe cevap verme fırsatını ve kabiliyetini artırır.

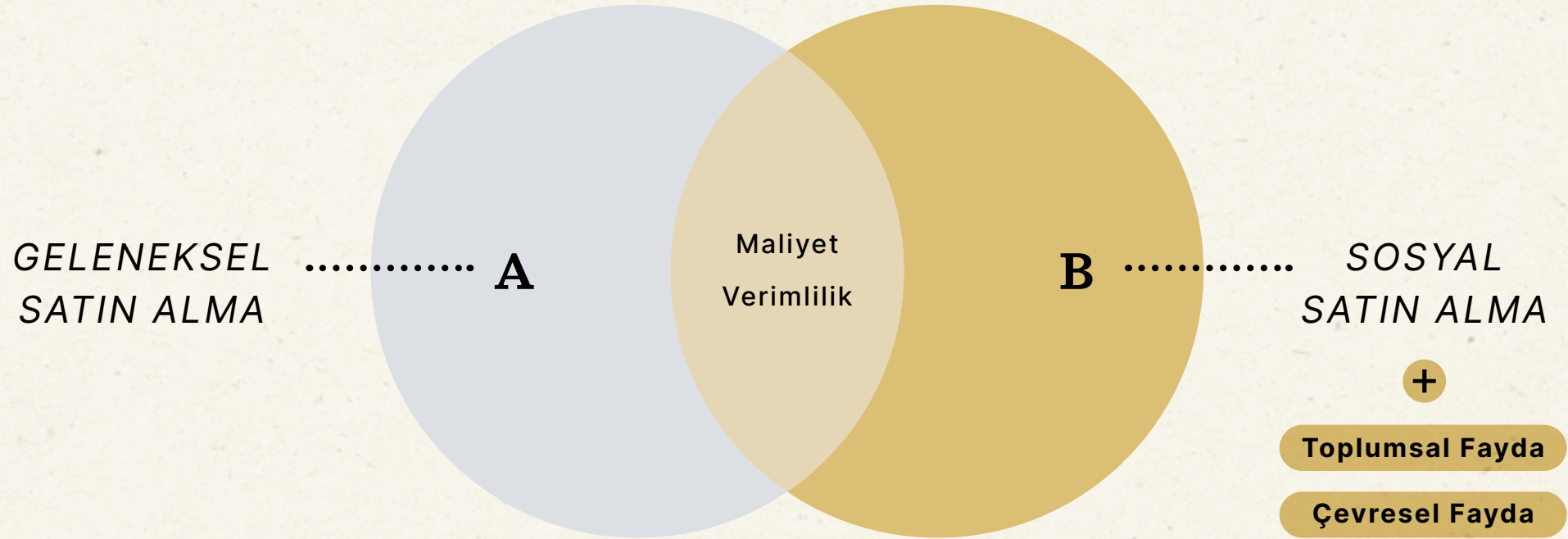
Geleneksel Satın Alma Modeli

Sosyal Satın Alma Modeli

Kamuda Sosyal Satın Alma

Sosyal Satın Almanın Amacı Nedir?

Sosyal satın alma, ekonomik olduğu kadar sosyal kriterleri de dikkate alır.

Sosyal satın alma, üretimi artırmak, istihdam yaratmak ve kamu kaynaklarının kullanımını etkinleştirmek gibi genel hedeflerden daha çok aşağıdaki yaklaşımları içerir:

- Sosyal ve dayanışma ekonomisini canlandırmak;
- Mevcut piyasa yapısında rekabet gücü bulamayan küçük ölçekli üreticilere ve sosyal girişim(cil)lere fırsat eşitliği sağlamak;
- Üretim kapasitesi, kapsayıcı istihdam ve gelir dağılımı açısından kırılgan ve dezavantajlı grupların ekonomik faaliyetlere dahil olmasını kolaylaştırmak;
- Dışlanmaya veya ayrımcılığa maruz kalan kesimlerin ekonomik faaliyetlere alternatif aktif katılım kanallarını oluşturmak.

Bu yeni kamusal anlayışta sosyal satın alma ile yaratılacak sosyal değer hem kendi içinde bir amaç hem de oluşan çarpan etkisi nedeniyle bir araçtır. Sosyal satın alma ile doğrudan ya da dolaylı olarak elde edilmesi beklenen sosyal fayda, satın alma işlemi

öncesinde planlanmalı ve hedefler bu doğrultuda belirlenmelidir.

Sosyal satın alma uygulamalarına yönelik araştırmalarda üç temel unsur dikkat çeker:

- 1. Sosyal satın alma çeşitli ürün ve hizmetleri kapsar.** Sosyal satın alma, herhangi bir sektöre, ürün türüne ya da sadece sosyal hizmet alımına indirgenemez.
- 2. Sosyal satın alma, doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal bir etki hedefler.** Bu durum, alım sürecinde sözleşmenin özellikle birincil hedefinin sosyal fayda olması ya da dolaylı olarak sosyal fayda etkisine sahip olmasıyla ilgilidir.
- 3. Sosyal satın alma ile yaratılmak istenen etki için işlem öncesinde toplumsal hedefler belirlenir ve tedarik süreci bu farkındalıkla gerçekleştirilir.** Bir başka ifadeyle, satın almanın rastlantısal olarak, planlanmamış bir sosyal fayda sağlaması sosyal satın alma anlamına gelmez.

Sosyal Politikanın Sosyal Satın Alma ile İlişkisi Nedir?

Sosyal satın alma; kamu kurumlarının belli toplumsal hizmetleri gerçekleştirmesinin yanı sıra ekonomide aktif olamayan, rekabet gücü düşük, dezavantajlı kesimlere kapsayıcı fırsatlar

yaratarak bir sosyal politika işlevi görür. Bu özelliği sebebiyle, kamu sosyal satın alma tercihi aynı zamanda bir sosyal politika aracı olarak da değerlendirilebilir.

Sosyal politika:

1. Toplumsal eşitsizliği azaltmak,
2. Temel düzeyde bir yaşam standardını toplumun tamamı için güvence altına almak,
3. Dezavantajlı kesimlerin sorunlarını çözmek amacıyla devlet tarafından tasarlanan, geliştirilen bir politika seti olarak tanımlanabilir.

Sosyal politika seti; eğitim, sağlık hizmetlerine eşit erişim ve yaşlılara yönelik emeklilik güvencesi sağlama işlevlerinin yanı sıra engelliler, ekonomik olarak aktif olamayan kişi ve kesimler ve diğer tüm kırılgan gruplar için sunulan sosyal koruma hizmetlerini kapsar.

GELENEKSEL SATIN ALMA:

İhtiyacın Karşılanması

Kamuda sosyal satın alma tam da bu noktada bir sosyal politika aracı olarak önem kazanır. Bu "yeni sosyal politika anlayışı" çerçevesinde devletin, alternatif kaynak yaratamadığı durumlarda, mevcut kaynakların kullanımını sosyal politika ihtiyaçlarına uygun bir biçimde dönüştürmesi gerekir. Bu dönüşüm, devletin sosyal politikalarından faydalananları pasif ve edilgen alıcılar yerine aktif, katılımcı, kendini dönüştüren ve dönüştürürken de toplumsal değer ve fayda yaratan bireyler olarak görmesini sağlar.

SOSYAL SATIN ALMA:

İhtiyacın Karşılanması

+ Sosyal Politika Hedeflerinin Desteklenmesi

Devlet belli kamu harcamalarını satın alma biçiminde gerçekleştirir. Bu satın almayı, basit bir ekonomik alışveriş yerine, sosyal etkisi olan bir kamu politikası uygulaması olarak düşünmek ekonomik önceliklerle birlikte sosyal politika hedeflerinin de uygulanmasını sağlar. Böyle bir yaklaşım, sıralı ve doğrusal çözümler yerine eş zamanlı hayata geçirilen çok işlevli bir politika setinin kullanılmasını sağlar. Küresel ölçekte yaşanan gelişmeler devletlerin sosyal politikalarında farklı yaklaşımlar geliştirmesi gerektiğini gösteriyor. Bu nedenle sosyal satın alma, piyasa ekonomisini düzenleyici ve ekonomik yükselişi sağlayıcı araç olarak ortaya çıkar.

Sosyal Satın Alma Süreci Adımları Nelerdir?

Sosyal satın alma, dünyada giderek yaygınlaşan ve ekonomik faaliyetlerin sosyal sonuçları hakkında farkındalığı artıran bir uygulamadır. Sosyal satın alma, devletle kurulan ilişkiyi kökten değiştirmek yerine eski ve yeni dünya arasında bir köprü işlevi

görmeyi hedefleyen fayda sağlamayı önceleyen ve çözüm odaklı bir yaklaşımdır. Bu yeni yaklaşıma dayalı sosyal satın alma bir süreç olarak değerlendirildiğinde bazı temel unsurlar öne çıkıyor:

Liderlik

Satın alma biriminin veya inisiyatifinin oluşturulması ve kamuda sosyal satın almaya dair prensiplerin ilgili kamu kuruluşu düzeyinde belirlenerek ilgili aktörlere aktarılması, sosyal satın almanın bir öncelik olarak belirlenmesi ve yürütülmesi.

Planlama

Paydaşlarla görüşülerek ihtiyaçların belirlenmesi, tedarik kapasitesinin hesaplanması, veri analizi yapılması ve bunlara uygun stratejilerin belirlenmesi.

Kaynakları tespit etme

Potansiyel tedarikçilerin araştırılması, belirlenmesi, seçilen tedarikçilerle iletişime geçilmesi, sözleşme çerçevelerinin belirlenmesi, görüşülmesi ve anlaşmaların sağlanması.

Koordinasyon

İlgili kuruluş içinde bir koordinasyon kurulu kurulması, satın almanın paydaşları arasındaki etkileşimin sağlanması ve yürütülmesi.

Yönetim

Sözleşmenin uygulamaya konması, sözleşme kapsamının yönetimi, geliştirilmesi ve yenilenmesi.

Ölçme

Sosyal satın almayı geliştirmeye, iyileştirmeye ve yaygınlaştırmaya yönelik doğru ölçüm ve analizlerin yapılması.

SOSYAL SATIN ALMA HANGİ SEKTÖRLERDE UYGULANIR?

Sosyal satın alma hem kamu sektöründe hem de özel sektörde uygulanabilecek bir yaklaşımdır. Kamu sektörü sosyal etkiyi artırmak ve bu alanda farkındalık yaratmak adına sosyal satın alma yaklaşımına öncü olmuştur. Ancak özel sektörde de, özellikle büyük şirketlerin, yerel üreticileri tedarik zincirlerine dahil etmeleri sosyal satın almanın yaygınlaşarak devam ettiğini gösterir.

İLHAM VEREN ÖRNEK: BUDAPEŞTE BELEDİYESİ

Budapeşte Belediyesi tamamen kendi bünyesindeki baca temizleme şirketi FŐKÉTÜSZ (Capital Chimney Sweeper Ltd.) aracılığıyla bir baca temizleme ihalesine çıkar. Bu ihalenin en önemli şartı Budapeşte’de yaşayan ve nüfusu gayri resmi verilere göre 100.000 civarında olan Romanların istihdamı olarak belirlenir. Belediye bu sözleşmeyle ilk defa fiyat dışında bir kriteri ihale koşulu olarak kullanır ve Romanların istihdamını önceliklendirir. İhaleye girecek şirket ihaleye girmeden önce Roma Kamu Yararı Kuruluşu ile sözleşme imzalamalı, kullandığı işgücünün %8’i Roman olmalı ve çalışanlar dezavantajlı kişilerden seçilmelidir. Böylece kamu sektörü ve kamu hizmet alımları, söz konusu kesim için istihdam kaynağı olarak öne çıkar.

Neden Sosyal Satın Alma?

Bu bölümde sosyal satın almanın önemini, geleneksel satın alma ile olan farklılıklarını ve küreselleşmedeki rolünü ele alıyoruz.

- Sosyal Satın Almanın Tarihçesi
- Satın Alma Kararları Nasıl Sonuçlar Doğuruyor?

Sosyal Satın Almanın Tarihçesi

1980 sonrası uluslararası sisteme ve ulus-devletlerin politik ekonomi yaklaşımlarına yön veren en önemli gelişme küreselleşme sürecidir. 1970'li yıllarda petrol krizi ve ulusal ekonomilerdeki tıkanma, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle

birleştiğinde ulus-devletlerin sınırları ötesinde ekonomik faaliyetler yürütmesine ve sermayenin, ürün ve hizmetlerin ve emek gücünün hareketliliğine imkân tanıdı. Bu sürecin düşünsel temelleri ise neoliberal anlayışa dayalıydı.

Neoliberalizm, klasik liberal düşünceden farklı olarak, devletin ekonomiye asgari düzeyde müdahale ettiği, devletin yatırımcı, işveren, düzenleyici, refah dağıtıcı gibi işlevlerinden tamamen geri çekildiği ve bunun yerine ekonomik düzene tamamen piyasanın, şirketlerin ve özellikle çok uluslu şirketlerin egemen olduğu bir yapıdır.

Sosyal Satın Almanın Tarihçesi

Neoliberalizmin küresel düzeydeki nüfuzu sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine, az sayıda aşırı zengine karşılık çok sayıda yoksul hanenin ortaya çıkmasına neden oldu. Sosyal politika işlevlerinden geri çekililmesi, bölüşümü dengelemede yetersiz kalınması, kronikleşen yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanma gibi sorunlara müdahale edilmemesi dezavantajlı ve kırılgan kesimlerin sayıca artmasına ve sistemin dışına itilmesine yol açtı. Buna karşılık devletler kendi idari mekanizmalarını, kurumsal altyapılarını ve sınırlı bir düzeyde olsa da kamu hizmetlerini sürdürmek adına mal ve hizmet alımı yaptılar. Bu süreçte mal ve hizmet üretiminin piyasa aktörlerinden kamu alımları aracılığıyla gerçekleştirilmesi tercih edildi. Bu geleneksel satın almalar, fayda maliyet analizi sonucu gerçekleştiğinden dolayı ucuz ve yaygın olanlar mal ve hizmetler, yani büyük şirketler tercih edildi.

Kamu alımlarındaki ekonomik yaklaşım, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, piyasada sürümden kazanamayan küçük ölçekli üreticilerin, kooperatif ve benzeri sosyal işletmelerin, büyük sermaye ile rekabet edememesinden ötürü üretim ayağından dışlanması anlamına gelir. Bu durum, aynı zamanda kamu hizmetlerinin ve sosyal güvenlik ağlarının tüketim ayağında yer alan dezavantajlı ve kırılgan grupların da üretimden dışlanması ve pasif alıcılara dönüşmesi demektir. Oysa, bunun yerine, kamu alımlarında yer alan tedarikçilerin çeşitlendirilmesi, kamu hizmetlerinden faydalananlara üretim sürecine dahil olma imkanının yaratılması, kamu alımlarında ekonomik önceliklerinin yanına sosyal faydayı da getirir; ki bu da bu rehberde konu olan kamuda sosyal satın almanın esas gündemidir.

Satın Alma Kararları Nasıl Sonuçlar Doğuruyor?

Kamu alımları halihazırda kamu hizmetlerine ve bunların altyapısına yönelik alımlardır. Bu nedenle bir takım sosyal hedefler içerir. Ancak bu sosyal hedefleri yalnızca kamu hizmetlerinin halka arz süreci ile sınırlı tutmak kamu hizmetlerinden sağlanacak sosyal faydayı sınırlar. Sosyal satın alma kamu hizmetlerinin sağlayacağı sosyal faydayı alım, üretim ve halka arz aşamalarını kapsayacak biçimde en yüksek düzeye taşır.

Satın Alma Kararları Nasıl Sonuçlar Doğuruyor?

GELENEKSEL SATIN ALMADA;

EĞER ► yalnızca ekonomik bakış açısı ile satın alma yapılırsa,

VE ► ucuz ve yaygın şirketler önceliklendirilirse,

SONUÇ ► büyük işletmeler desteklenmiş olur.

ETKİ ► küçük ölçekli üreticilerin veya kooperatif ve benzeri sosyal işletmelerin büyük sermaye ile rekabet edememesine ve üretimden dışlanmasına sebep olunur.

Satın Alma Kararları Nasıl Sonuçlar Doğuruyor?

SOSYAL SATIN ALMADA;

EĞER ▶ satın alma harcamaları, olumlu etki yaratan tedarikçilere yönelik talebi canlandırmak için kullanılırsa,

VE ▶ satın alma süreçlerinde yer alan tedarikçiler çeşitlendirilirse,

SONUÇ ▶ küçük ölçekli sosyal işletmeler ve etki odaklı tedarikçiler de dahil olmak üzere pazar, artan talebe yanıt vermek için büyür ve gelişir.

ETKİ ▶ daha olumlu toplumsal ve çevresel etkinin oluşması sağlanır.

İLHAM VEREN ÖRNEK: İSVEÇ

İsveç, tarihsel olarak sosyal demokratik bir refah devleti geleneğine sahiptir. Bu gelenek İsveç'in yüksek istihdam ve yüksek vergilendirme sonucu sosyal adaleti etkin bir biçimde sağlamasını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar bugün sosyal güvenlik ağlarının görece zayıfladığı söyleniyorsa da İsveç hâlâ sosyal adalete, bölüşüme, entegrasyona ve kapsayıcılığa önem veren bir ülke olarak bilinir. İsveç'in kamu alımları izlendiğinde, GSYİH'sının altında birine eşit bir rakamdan bahsedilebilir ve bu oldukça yüksek bir orandır. 2017 yılında ihalelere teklif verenlerin %76'sını küçük işletmeler ve mikro işletmeler oluşturmuş, büyük işletmelerin oranı ise sadece %4 düzeyinde kalmıştır. Ülkede gerçekleştirilen ihale sayısı da AB üyesi ülkelere kıyasla daha yüksektir. Kamu ihalelerinde özellikle istihdam konusundaki sosyal şartlara öncelik veren İsveç, bunu uygulamaya koyarken de sözleşmeleri KOBİ'ler ve sosyal işletmelerin pay almasını sağlayacak şekilde düzenler.

İLHAM VEREN ÖRNEK: STOCKHOLM BELEDİYESİ

Stockholm Belediyesi, iyi bir belediyecilik örneği sergileyip kamu alımlarında istihdam yaratmayı bir sosyal şart olarak sözleşmelere dahil etti. Bunu uygularken kamu tarafından alımı yapılan mal veya hizmetin üretim sürecinde, tedarikçilerin ihtiyaçlarıyla iş arayanların becerilerini eşleştirmeye yönelik bir süreç yürüttü. Tedarik sürecinde istihdam ihtiyaçlarının doğru tanımlanması, ihaleyi kazanan tedarikçinin işgücü piyasasına girmekte zorluk çeken bir veya daha fazla kişinin staj veya istihdamını sağlamayı taahhüt etmesi gerektiğini ön koşul olarak koydu. Bu uygulama sayesinde daha fazla insanın istihdamı ve iş deneyimi kazanması sağlanırken tedarikçilerin de ihtiyaçları doğrultusunda yeni becerileri istihdam etme fırsatı yakalandı.

Kamuda Sosyal Satın Alma

Bu bölümde sosyal satın almada devletin önemini, sosyal satın almanın toplumsal, ekonomik ve çevresel etkilerini ve karşılaşılabilecek zorlukları ele alıyoruz.

- ▶ Devletin Değişen-Dönüşen-Gelişen Roller
- ▶ Kamu Nasıl Satın Almalı?
- ▶ Kamuda Sosyal Satın Almanın Toplumsal, Ekonomik ve Çevresel Etkileri
- ▶ Kamuda Sosyal Satın Almanın Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi
- ▶ Sosyal Satın Almaya Yönelik Zorluklar ve Sorunlar Neler?

Devletin Değişen-Dönüşen-Gelişen Roller

Ekonomik faaliyetler aracılığıyla çeşitli roller üstlenen devletin rolü her geçen gün değişiyor. Devletin üstlendiği rol, ekonomik faaliyetlere ilişkin düzenlemelerin yanı sıra sosyal politika araçlarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesiyle her geçen gün farklılaşıyor. Kalkınmacı devletten yeşil kalkınmacı devlete, girişimci devletten sosyal girişimci devlete doğru bir evrilme gerçekleşiyor.

KALKINMACI DEVLET

Sanayileşmede gecikmeyi telafi etmek için devletin ve ilgili kurumlarının aktif rol oynaması gerektiğini ifade eden kavram.

YEŞİL KALKINMACI DEVLET

Yerkürenin içinde bulunduğu ve gittikçe derinleşen iklim krizinin ve bu krizlerin sayı ve şiddetini arttırdığı afetlerin toplumlar ve ekonomiler üzerindeki yıkıcı etkilerini dikkate alan ve kamu politikaları ile sürece aktif olarak dahil olan devlet ve ilgili kurumlarını ifade eden kavram.

GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ DEVLET

Girişimci devlet, özel şirketlerin devlet destek ve teşvikleriyle yüksek marka değerine ve yenilikçi rekabetçiliğe ulaşmasını destekleyen devlet anlayışını ifade eden bir kavram. Girişimci devletlerin en önemli özelliği bir risk sermayedarı gibi davranmasıdır.

SOSYAL GİRİŞİMCİ DEVLET

Eşitsizliklerin, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke, bölge ayrımı olmaksızın şiddetlenerek arttığı günümüz dünyasında devletin sosyal rolünü, girişimciliği ve sosyal yenilikçiliği de kapsayacak şekilde tanımlayan kavram.

Devletlerin ideal bir biçimde değişen, dönüşen ve gelişen yönleri, kamu alım stratejileri ve politikaları açısından ele alındığında, yenilikçi ekonomik kalkınmadan sosyal yenilikçi iktisadi ve toplumsal kalkınmaya doğru bir dönüşümün içinde olduğu görülür.

Ekonomi politikalarının temel hedefi olan kayıtsız şartsız büyüme hedefinden, planlı, sürdürülebilir, sosyal sorumlu bir büyüme hedefine dönüşümün temelini planlı ekonomik küçülme oluşturur. Bu dönüşüm, ekonomik büyümeden vazgeçmek anlamına gelmez. Çevreyi, doğal ve beşerî kaynakları, toplumsal gelişmeyi odağına alan sorumlu üretim ve tüketim temelinde bir ekonomik gelişim sürecini ifade eder. Odak noktasında bu hedeflerin yer aldığı bir politikanın en önemli araçlarından birisi de sosyal sorumlu kamu alımlarıdır.

Sosyal sorumlu kamu alımlarını odağına alan devlet, satın alma sürecini yerli üretim kapasitesinin, teknolojik yeteneklerinin geliştirilmesi, desteklenmesi ve bu çerçevede sektörel önceliklerin, stratejilerin belirlenmesi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin optimize edilmesi gibi amaçları olan bir sanayi politikası aracı olarak görmekle birlikte, “sosyal satın alma” çerçevesinde bir sosyal politika aracı olarak da görür.

Kamu Nasıl Satın Almalı?

Kamunun satın alma yöntemleri yasal çerçevelerle çizilmişse de bu çerçevelerin ne şekilde doldurulabileceği ve doldurulması gerektiği bu başlığın tartışma alanını oluşturuyor. Kamu, önemli bir alıcı olarak alım kriterlerini, içeriklerini ve standartlarını düzenleyerek üretici ve tedarikçiler için piyasa yapıcı bir rol üstlenir. Bu hareket alanının yenilikçi ve rekabetçi kalkınma yönünde kullanılması politika süreçlerinde olağan bir durum olarak kabul edilir. Ancak dünyanın içinden geçtiği zor zamanlar ve bu zor zamanların

sebebi olduğu toplumsal, ekonomik ve çevresel hasarlar pek çok politika tasarım süreciyle birlikte kamu alım politikalarının tasarımını da yeniden düşünmemiz gerektiğini ortaya çok net bir biçimde koyuyor. Diğer bir ifade ile, kamu alımlarının sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk ve çevresel etkileri önemli bir role sahiptir. Kamu alımları, kamu otoritesinin çevreye ve sürdürülebilir üretim ve tüketime olan eğilimini yönlendirebilir, belirleyebilir ve güçlendirebilir.

İLHAM VEREN ÖRNEK:

ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, MERYEM KADIN KOOPERATİFİ

Adana Büyükşehir Belediyesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi ortaklığı ile 2020 yılında kurulan Meryem Kadın Girişim Üretim ve İşletme Kooperatifi, çoğunluğu mülteci kadınlardan oluşan 135 kişinin geçim kaynaklarına erişimini sağlıyor. Dayanışma, eşitlik ve üretim ilkeleriyle kurulan kooperatif, farklı üretim alanlarıyla kadınlara istihdam olanakları yaratmayı ve kadınların güçlenmesini amaçlıyor. Açık alan tarımı, mantar üretimi, seracılık, meyve ve sebze kurutma işi, siperlik ve maske üretimi gibi alanlarda faaliyet gösteren kooperatif, Adana'ya göçle gelen ve birçok açıdan dezavantajlı olan mülteci ve yerli kadınlara öncelik veriyor. Kooperatif bünyesinde yararlanıcılara teknik ve mesleki eğitimler verilmekte ve bu eğitimler sayesinde proje desteği sonrasında da kooperatifin sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin desteğiyle kooperatife 60 bin metrekare verimli toprak ve bir satış yeri tahsis edilmiştir. Ayrıca Adana Büyükşehir Belediyesi, kooperatif yararlanıcılarını özel sektörle eşleştirilmekte ve kooperatif ürünlerinin kendi bünyesinde alımını gerçekleştirmektedir.

İLHAM VEREN ÖRNEK: İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2005 yılında üretici kooperatiflerden satın aldığı sütlerle, il genelinde 240 okulda 210 bin çocuğun erişimini sağladı. Türkiye için örnek teşkil eden bu uygulama, 2012 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın, tüm ülkede benzer bir uygulamaya başlaması sebebiyle "Süt Kuzusu" olarak yeniden tasarlandı.

Türkiye'de yerel yönetim ile üretici kooperatifler arasında bir iş birliği modeli olarak tasarlanan Süt Kuzusu Projesi kapsamında üretici kooperatiflerden doğrudan alım yapılıyor ve 1-5 yaş aralığında çocuk olan evlere, ayda bir kez 8 litre süt götürülüyor.

2012 yılından bu yana Konak, Karabağlar, Buca, Gaziemir, Balçova, Güzelbahçe, Bayraklı, Bornova, Çiğli, Karşıyaka, Narlıdere ilçelerindeki 1-5 yaş grubu 125 bin çocuk bu hizmetten faydalandı. 2018 yılında projeye, aileleriyle birlikte savaştan kaçıp İzmir'e sığınan 11 bin 500 mülteci çocuk da eklendi. 2019 yılının ikinci yarısında projeye Torbalı, Menderes, Urla, Seferihisar, Kemalpaşa, Menemen, Foça ve Aliağa ilçeleri, 2020 yılı Eylül ayı itibarıyla Bergama, Dikili, Kınık, Bayındır, Selçuk, Ödemiş, Tire, Beydağ, Kiraz, Çeşme, Karaburun ilçeleri dahil edildi. Süt Kuzusu Projesi 30 ilçe, 601 mahallede, 78 ekip ile 157 bin çocuk kapasitesine erişmiş durumda.

Kamuda Sosyal Satın Almanın Toplumsal, Ekonomik ve Çevresel Etkileri

- İstihdamda çeşitliliği ve kapsayıcılığı destekler.
- Yerel düzeyde veya dışlanan kesimlerde görülen (istihdam, suç ve ekonomik çöküntü gibi) karmaşık yerel zorlukların ve etkilerinin azaltılmasına destek olur.
- Yerel ekonomik kalkınmayı ve toplum odaklı büyümeyi destekler.
- Bireylerin toplumsal ilişkilere ve ekonomiye katılımını destekler.
- KOBİ'lerle sosyal fayda sağlayıcıların ilişkilendirilmesini, diğer işletmelere verilen fırsatların KOBİ'lere de sunulmasını sağlar.
- Dezavantajlı kesimlerin, uzun süreli işsizlerin, kamudan barınma desteği alanların, engellilerin, mültecilerin, evsizlerin, gençlerin ve diğer kesimlerin kapsayıcı olarak istihdamını destekler.
- Kamu otoritelerinin çevresel hedeflere ulaşmasında kolaylaştırıcı bir rol oynar, iş dünyası için örnek teşkil eder ve aynı zamanda toplumsal çevre bilincinin gelişimine katkı sağlar.
- Yenilikçi sanayinin çevresel etkiyi önemsemesini ve öncelemesini kolaylaştırır, ürünlerin yaşam döngüsü maliyetlerini düşürerek tasarruf sağlar.
- Doğrudan ve dolaylı olarak toplumsal yaşam kalitesini artırır ve ürün ve hizmetlerin çevresel standartlarının yükseltilmesine ve daha yaşanabilir bir dünyaya erişmeye yardımcı olur.

Sosyal Satın Alma, Geleneksel Satın Almaya Göre

- Çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim hedeflerine ulaşmada,
- Kurumsal marka değerinin artışında,
- İstihdam ilişkileri ve beceri kazandırmada,
- İyi niyet geliştirme ve dışsal paydaşlarla ekonomik ilişki sağlamada,
- Müşterilerin sorumlu marka farkındalığını artırmada,

%50 oranında
gelişme
sağlıyor.

- Algı değişikliği, kültürel değişim ve kurumsal dönüşümde,
- İstihdam ilişkileri ve vasıf kazandırmada,

%80 oranında
gelişme
sağlıyor.

Kamuda Sosyal Satın Almanın Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi

Kamuda sosyal satın almanın en önemli avantajlarından biri Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ışığında hareket etmesidir. Sosyal satın alma sonucu ortaya çıkan sosyal değerler yoksulluğun azaltılması (SKA 1), toplumsal cinsiyet eşitliği (SKA 5), insana yakışır iş ve ekonomik büyüme (SKA 8), eşitsizliklerin azaltılması (SKA 10), sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (SKA 11), sorumlu üretim ve tüketim (SKA 12), barış, adalet ve güçlü kurumlar (SKA 16) ve amaçlar için ortaklıklar (SKA 17) amaçlarına katkı sunar. Sosyal satın alma sadece faydalanıcılar için değil aynı zamanda kurumların kapsayıcı ve yenilikçi uygulamalar sonucu dönüşümü için de büyük önem taşır. Bu dönüşümler maddi koşulların ve uygulamalı pratiklerin dönüşümüyle birlikte kamuoyuna ve kurumlara yönelik bakış açısını da kapsayan bir zihniyet dönüşümünü de içerir.

SKA 1 YOKSULLUĞA SON

SKA 5 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

SKA 8 İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME

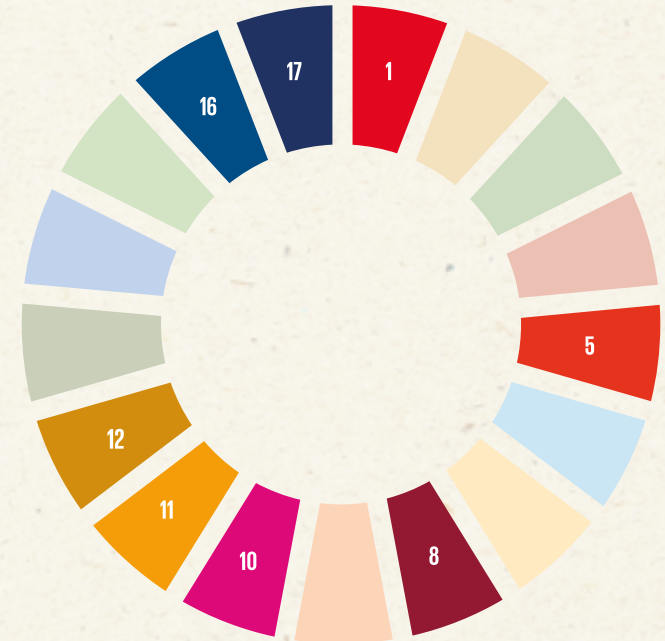
SKA 10 EŞİTSİZLİKLERİN AZALTILMASI

SKA 11 SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER VE TOPLULUKLAR

SKA 12 SORUMLU ÜRETİM VE TÜKETİM

SKA 16 BARIŞ, ADALET VE GÜÇLÜ KURUMLAR

SKA 17 AMAÇLAR İÇİN ORTAKLIKLAR

Sosyal Satın Almaya Yönelik Zorluklar ve Sorunlar Neler?

Kamu alımlarında sosyal satın alma uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bu farklılıklar her bir ülkede öne çıkan toplumsal sorunların ve ihtiyaçların çeşitliliğiyle birlikte kamu alımlarından sorumlu kurumların işleyiş yapılarından, yaklaşımlarından ve yasal düzenlemelerinden kaynaklanabilir. Sorun ve zorluklardan bazıları şu şekilde özetlenebilir:

Kamu çalışanlarının
bilgi eksikliği

Yaratılan etkinin
ölçümünde
yaşanan zorluk

İletişimsizlik

KOBİ ve sosyal
işletmelerdeki
yetkinlik eksikliği

Sosyal satın almanın
kamu tarafından
içselleştirilememesi

Sosyal Satın Almaya Yönelik Zorluklar ve Sorunlar Neler?

Kamu çalışanlarının bilgi eksikliği

Kamu alımlarında yetkili personelin alım sürecine dahil edilecek sosyal alım ön yeterlilik kriterlerinin farkında olmaması ve böyle bir şartı sözleşmeye dahil etmemesi. Bu nedenle bazı durumlarda alım sürecinde hâlâ geleneksel yeterlilik kriterleri geçerli olmaktadır.

Yaratılan etkinin ölçümünde yaşanan zorluk

Zorluklardan bir diğeri, kamuda sosyal satın almanın yarattığı sosyal değer ölçümüdür. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, ihale süreci, sözleşme, satın alma, uygulama ve sonuçların değerlendirilmesi gibi satın alma sürecinin her bir basamağında mutlaka izleme ve değerlendirme yapılmalıdır. Yapılan uygulamaların verilerinin tutulması ve analizi ile geleceğe yönelik yenilikçi iyileştirmeler yapılabilir.

İletişimsizlik

Kamuda satın alma sürecinin tüm paydaşlarının önceliklerini ve ihtiyaçlarını somut bir biçimde ortaya koyması ve birbirlerini bilgilendirmeleri gerekir. Kamuda sosyal satın almanın tüm paydaşları, kendi önceliklerinin yanı sıra faydalanıcıların durumunu da göz önüne almak zorundadır. İletişim kanallarının sürekli olarak açık olması, hedeflenen çıktılara ulaşılması ve doğru zamanda doğru müdahale açısından önem taşır.

Sosyal Satın Almaya Yönelik Zorluklar ve Sorunlar Neler?

KOBİ ve sosyal işletmelerdeki yetkinlik eksikliği

Sosyal satın almadaki en büyük zorluklardan biri hem KOBİ'lerin hem de sosyal girişimlerin beceri ve kapasite açısından kamuda sosyal satın alma sürecine dahil olamamalarıdır. Bu tür işletmeler çoğu zaman hukuk, muhasebe ve benzeri etkin yönetsel uzmanlardan, uzmanlıklardan yoksundur. Zaman zaman geleneksel yöntemlerle işlerini yürüten ve teknik işleri dışarıdan satın alan küçük ölçekli yapılardır. Bir ihaleye katılmak için gerekli olan bilgi, beceri ve zamandan yoksundurlar. İhaleler çok büyük çaplı olduğunda ise üretim kapasiteleri yeterli olmadığından, doğal olarak saf dışı kalırlar. Bu nedenle, ihalelerin bölünmesi ya da sözleşmelere işin belli bir kısmının KOBİ ve/veya sosyal işletmelere yönlendirilmesine dair maddeler eklenmesi söz konusu olabilir.

Sosyal satın almanın kamu tarafından içselleştirilememesi

Sosyal satın alma ile ilgili bir başka zorluk, kamuda sosyal satın alma anlayışının yasal düzenlemelerde, sınırlı da olsa, düzenlenmiş olmasına rağmen fiilen uygulanmasında problemler yaşanmasıdır. Kamuda sosyal satın alma tam anlamıyla fiilen uygulamaya konmadığı, toplumsal ve ekonomik etkileri gözlenip ölçülmediği ve sadece geleceğe dönük bir temenni olduğu sürece beklenen sosyal faydanın ve anlayış değişikliğinin sağlanması mümkün değildir.

Sosyal Satın Almanın 5 Yolu

Bu bölümde mevcut kamu ihale sisteminde kooperatifleri ve sosyal girişimleri satın alma sürecine dahil edebilmemiz için sosyal satın almanın püf noktalarını ve yöntemlerini ele alıyoruz.

Toplumsal bir sorunun ortadan kaldırılması veya toplumsal bir ihtiyacın giderilmesi amacıyla, yenilikçi ve kalıcı çözümler geliştirmeye yönelik faaliyetler sürdüren girişimlere öncelik sağlayan, mevzuattaki mevcut ihale modelleri; **doğrudan temin, pazarlık, istisna kapsamında alımlar, ilgili Kanunun Ek.9. maddesi kapsamındaki alımlar, belediye şirketleri üzerinden alımlar** olmak üzere beş başlık altında incelenebilir.

1. Doğrudan Temin

İdareler Kanununun 22. Maddesinin (d) bendi kapsamında, büyükşehir sınırlarındaki idareler için 121.405 Liraya; büyükşehir sınırları dışında kalan idareler için 40.443 Liraya kadar olan ihtiyaçlar sadece piyasadan fiyat araştırması yapılarak temin veya tedarik edilebilir.

→ **Örneğin,** belediyelerin kreşlerinde çocuklar tarafından kullanılan oyuncakların veya diğer ürünlerin tümünün sosyal satın alma kapsamında oyuncak üreten kooperatiflerden veya sosyal girişimlerden doğrudan temin edilmesi mümkündür.

2. Pazarlık

Pazarlık usulü ihaleler, davetli ve ilanlı olmak üzere ikiye ayrılır ve altı bentten oluşur. İlgili maddenin altı bendi incelendiğinde, pazarlık ihaleleri usulün (f) bendi ile sosyal satın almaya uygun olduğu görülür. İdare tarafından belirlenen en az üç isteklinin davet edilmesi ile 404.732 Liralık limit dahilinde kalan mal ve hizmet ihtiyaçları sosyal satın alma kapsamında karşılanabilir.

→ **Örneğin,** belediyelerin tesislerinde kullanılan masa örtüleri ya da belediye işçilerinin giydiği iş kıyafetleri gibi belediyelerin ihtiyaç duyduğu tekstil ürünlerinin bir kısmı sosyal satın alma kapsamında kooperatiflerden veya sosyal girişimlerden pazarlık usulüyle temin edilebilir.

3. İstisna Kapsamında Alımlar 4734-3.(a)

DOĞRUDAN ÜRETİCİLERDEN VEYA ORTAKLARINDAN TARIM VEYA HAYVANCILIKLA İLGİLİ YAPILACAK ÜRÜN ALIMLARI

Mevcut sistemde doğrudan üreticilerden veya ortaklarından yapılan tarım veya hayvancılıkla ilgili ürün alımları kanunun konuyu düzenleyen 3'üncü maddesinin (a) bendine göre;

“Kanun kapsamına giren kuruluşlarca, kuruluş amacı veya mevzuatı gereği işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak üzere doğrudan üreticilerden veya ortaklarından yapılan tarım veya hayvancılıkla ilgili ürün alımları” kanundan istisna edilmiştir. İstisna hükmünün amacı, kuruluş amacı veya mevzuatı gereğince görev ve faaliyet alanı tarım veya hayvancılıkla ilgili ürünleri işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak olan; Toprak Mahsulleri Ofisi, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Çay İşletmeleri A.Ş. gibi kuruluşların doğrudan üreticilerden yapacakları bu nitelikli alımları kolaylaştırmaktır. İstisna hükmünün

uygulanabilmesi için; ilgili kuruluşun, kuruluş amacı veya mevzuatında alıma konu tarım ve hayvancılıkla ilgili ürünleri işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak şeklinde bir görev veya faaliyet alanının tanımlanmış olması gereklidir.

→ **Örneğin,** kuruluş amacı park, bahçe, çevre düzenlemesi, havza ağaçlandırması ve bunlara yönelik olarak bitki yetiştirmek, üreticilerden alıp iyileştirmek (uygun toprak yapısında kaba almak, budamak, form vermek vb.) toprak karışım malzemesi üretmek, bütün bu işler için projeler hazırlamak ve uygulamak olan belediye şirketi ihtiyaç duyduğu bitkileri bu kapsamda kooperatiflerden temin edebilir.

3. İstisna Kapsamında Alımlar 4734-3.(a)

ORMAN KÖYLÜLERİNDEN VE KOOPERATİFLERİNDEN YAPILACAK HİZMET ALIMLARI

4734 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinin (a) bendi hükmüne göre, 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince orman köyleri kalkındırma kooperatiflerinden ve köylülerden yapılacak hizmet alımları kanun kapsamından istisna edilmiştir.

Atıf yapılan 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 40'ıncı maddesinde ise; "Devlet ormanlarında ağaçlama, bakım, imar, yol yapımı, kesme, toplama, taşıma, imal gibi orman işleri; işyerinin ve işyerinde çalışacakların hangi mülki hudut ve orman teşkilatı hudutları içerisinde kaldığına bakılmaksızın, öncelikle işyerinde ve civarındaki orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve işyerindeki köylülere veya işyeri civarındaki orman işlerinde çalışan köylülere, işyerine olan mesafeleri ile iş güçleri dikkate alınarak önceliklendirilir."

→ **Örneğin**, orman bölge veya işletme müdürlüklerince kendi makine ve ekipmanıyla gerçekleştirilen bir yol yapım işinde köylülerden veya kooperatiflerden istisna kapsamında hizmet (işçilik ve nakliye hizmetleri gibi) temin edilebilir.

4. Kanunun Ek.9. Maddesi Kapsamında Alımlar

Mal alımlarının; bölgesel kalkınmanın sağlanması, stratejik sektörlerin ve teknoloji transferine dayalı yerli üretimin geliştirilmesi, proje bazlı yatırımlar ile araştırma, geliştirme ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi amaçlarına yönelik olarak temin edilmesi halinde bu madde hükümleri uygulanır. İhtiyaçlar, ilan paylaşılarak ya da davet edilerek bir veya birden fazla alım kapsamında, bir veya daha fazla istekliden süre, miktar ya da kısımlar bakımından bölünerek de karşılanabilir. İhtiyacın özelliğine göre teknik şartlar, maliyet ile performans kriterleri ve sözleşme koşulları görüşülebilir ve gerekli hallerde idareler ile istekliler arasında iş birliği yapılabilir. Stratejik sektörlerde ve yurtiçinde üretimi bulunmayan veya sınırlı bulunan orta-yüksek ve yüksek teknoloji transferine dayalı yerli üretimin geliştirilmesi, araştırma, geliştirme ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi, bölgesel kalkınmanın sağlanması amaçlarına ve proje bazlı yatırımlara yönelik mal alımlarında yerli üretim, yerli katkı, yatırım, istihdam, ihracat ve teknoloji transferi gibi şartların bir veya birkaçının yerine getirilmesi ve ayrıca maliyet ve performans kriterlerinin karşılanması şartıyla alım garantisi verilebilir. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığının eğitim ve öğretime yönelik bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin mal ve hizmet alımlarında da alım garantisi verilebilir.

Bölgesel kalkınma programları kapsamında Devlet Malzeme Ofisi, idarelerin ihtiyaçlarını ana statüsünde yer alan mallarla sınırlı kalmaksızın temin edebilir ve bu alımlarda bu Kanunun 3'üncü maddesinin (g) bendinde yer alan parasal limit, iki kat olarak uygulanır.

→ **Örneğin,** “Keçi Belediyeden Süt Köylüden, Peynir Kooperatiften” Projesi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı kapsamında yürütülmektedir ve Zafer Kalkınma Ajansı'nın %78 hibe desteğiyle sürdürülmektedir. Bu kapsamda Kütahya Emet Belediyesi 1.350.000 TL'lik projenin 1.050.000 TL'sini hibe desteğiyle karşılamış ve bu proje kapsamında 25 üreticiye 1000 adet keçi dağıtımı yapılmıştır. Proje, Emet ilçesinde ikamet eden ve gerek merkezde gerekse ilçeye bağlı köylerinde ağılları bulunan üreticilerin hayvan sayısını artırarak süt üretimini artırmayı ve keçi peyniri üretimine dönüştürmeyi hedeflemektedir. Proje kapsamında Emet Belediyesi üretilen süt ve peynirleri hem üreticiden doğrudan satın almakta hem de satışını sağlamaktadır.

5. Belediye Şirketleri Üzerinden Alımlar 4734-3.(g)

Kanunun 3'üncü maddesinin (g) bendine göre, belediye şirketlerinin ticarî ve sınaî faaliyetleri çerçevesinde; doğrudan mal ve hizmet üretimine veya ana faaliyetlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için yapacakları, yaklaşık maliyeti ve sözleşme bedeli 18.619.202 TL'yi aşmayan mal veya hizmet alımlarının ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç Kamu İhale Kanunu'na tâbi olmadığı görülür.

Sosyal satın alma faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere kurulabilecek bir şirketin sosyal satın almaya konu edilebilecek tüm unsurlara faaliyet konusunda yer verilmesi suretiyle sadece mal alımları değil, hizmet alımları ve yapım işlerini de kapsayacak şekilde yüksek tutarda sosyal satın alma yapabilmesini sağlayacaktır.

→ **Örneğin**, belediyenin sosyal tesislerinde ihtiyaç duyulan tüm gıda ürünlerinin doğrudan üreticilerden bu yolla temin edilmesi mümkündür. Bu yolla kurulacak şirketin faaliyet alanının genişliği ölçüsünde sadece mal alımları değil tüm ihale türleri itibariyle sosyal satın alma faaliyetleri geliştirilebilir.

Sosyal Satın Almanın 5 Yolu

Özet

Sonuç olarak, kamu ihale sisteminde sosyal satın alma potansiyeline sahip mal ve hizmetler doğrudan temin kapsamında, pazarlık usulü ile, istisna kapsamında, kanun kapsamı dışında tutulan Kanunun Ek. 9. maddesi kapsamında ve belediye şirketleri üzerinden alımlar olmak üzere farklı satın alma modelleri üzerinden alımlar gerçekleştirilebilir.

İHALE SÜRECİ

1. İHALE ÖNCESİ HAZIRLIK

- Teknik Şartnamenin Hazırlanması
- Yaklaşık Maliyetin Tespiti
- İhale Dokümanının EKAP Üzerinden Hazırlanması
- İhale Onayının Alınması
- Davet İşlemlerinin Yapılması

2. İHALE SÜRECİ

- İhale Dokümanının Davet Edilenler Tarafından İndirilmesi
- Teklif Zarflarının Hazırlanması ve Sunulması
- Tekliflerin Değerlendirilmesi
- Kesinleşen İhale Kararının Bildirilmesi

3. SÖZLEŞME SÜRECİ

- Sözleşmeye Davet
- Sözleşmenin İmzalanması
- Malın Teslimi
- Muayene ve Kabul
- Ödeme

Kamu ihale sistemine yönelik bilgilendirmeler sonrasında mevcut ihale sistemine göre sosyal satın alma kapsamında kooperatifler

ve sosyal girişimciler ile nasıl çalışabileceğine dair mal ve hizmet alımında sosyal satın alma örnekleri bir sonraki sayfada paylaşıyor.

Örnek: Pazarlık Usulü Sosyal Satın Alma

Sosyal Tesislerde Kullanılmak Üzere Gıda Malzemesi Mal Alımı

İdarenin 2021 yılı için, yaklaşık maliyeti 404.732 TL ve altındaki kahvaltılık ürünlerinin temini için gerçekleştirilecek ihalenin ihtiyaç listesinde peynir, reçel, zeytin vb. gibi tarım ve hayvancılık ürünleri bulunmaktadır. İl sınırları içinde faaliyet gösteren 17 sosyal tesis için toplu satın almanın belediye tarafından gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Tarım ve hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren en az üç istekli kooperatifin davet edilmesi ile isteklilerden alınacak ilk tekliflerin değerlendirilmesi ardından indirimli son teklifler alınarak ihale süreci tamamlanır. Ekonomik açıdan en avantajlı teklifi sunan kooperatif ile sözleşme imzalanır.

Örnek: Doğrudan Temin Kapsamında Sosyal Satın Alma

Yaşlılara Yönelik Ev Temizliği Hizmet Alımı

Bir belediyenin Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü tarafından açılan ihale kapsamında yaşlıların günlük ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşam pratiklerinin desteklenmesine yönelik kısmi zamanlı ev temizliği hizmeti alınacaktır. Yaklaşık maliyeti 121.405 TL ve altında kalacak şekilde belediye sınırları dahilinde olacak günlük temizlik hizmet alımı doğrudan temin kapsamında yapılabilir. Sadece piyasadan fiyat araştırması yapılarak bu hizmet kadın kooperatiflerinden karşılanabilir.

İLHAM VEREN ÖRNEK:

ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin yerelden kalkınma hedefiyle destek verdiği Korkuteli'nin ilk üretici kooperatifi, Korkuteli Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (KORKOOP) ortağı kadınlar, Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı merkezde ürettikleri tarhanadan, salçaya, kuru gıdadan, sirkeye kışlık üretimlerini tüketiciye ulaştırıyor. Kadınların elinden çıkan ürünler Büyükşehir Belediyesi'nin Halk Et Satış Mağazaları'nda Antalyalılarla buluşuyor. Antalya Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Daire Başkanlığı tarafından 2021 yılında düzenlenen eski okul binası, kooperatif tarafından kuru gıda üretim ve paketleme tesisi olarak kullanılıyor. Üretim tesisi bünyesinde, kadınlar istihdam ediliyor. Kurutma Tesisinin sayesinde KORKOOP bünyesinde üretilen ürünler daha hızlı bir şekilde kurutularak piyasaya sunuluyor. Tesis KORKOOP bünyesinde istihdam sağlayan kadınlar tarafından üretilen ürünlerin pazar ağının da genişletmesine imkân sağlıyor. Belediye tarafından kadınlara internet üzerinden satış konusunda da destek veriliyor. Ayrıca, tesiste çalışan kadınların çocuklarına hizmet verecek olan kreş kurulumu da hızla devam ediyor.

Sosyal Satın Alma Politika ve Uygulama Önerileri

Bu bölümde kamu satın alma uzmanları, politika yapıcılar ve genel anlamda sosyal satın almaya dair politika ve uygulama önerilerini ele alıyoruz

Buraya kadar paylaşılanlarla kamuda sosyal satın almanın neleri kapsadığı ve neden önemli olduğuna dair genel bir çerçeve çizilmiş oldu. Bundan sonrasında ise asıl üzerinde durulması gereken **sosyal satın almanın nasıl hayata geçirileceği**. Bu noktada yapılacakları Kamu Satın Alması için Öneriler, Politika Yapıcılar için Öneriler ve Genel Öneriler olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirmek belli bir yol haritası oluşturulması için açıklayıcı olacaktır.

Kamu Satın Alması İçin Öneriler

1

GÖRÜNMEYENLERİ GÖRMEK

Görmezden gelinen ve gittikçe derinleşen eşitsizlikleri görmek

Dünyanın içinde bulunduğu ve pandemiyle birlikte derinleşen eşitsizliklerin, yoksulluk seviyesinin, iş ve gelir kayıplarının ve iklim krizinin en önemli sebebi görmezden gelmek.

Toplumların ve ekonomilerin kırılganlıklarını arttıran, telafisi güç zararlara sebep olan doğa ve insan kaynaklı afetler, iklim krizinin etkisiyle daha sık yaşanır ve daha şiddetli hale geldi.

Bu durumun sebep olduğu kırılganlıklar gelir seviyesi düştükçe artıyor. Buna karşın afetlerin sebep olduğu ekonomik kayıp ise gelir arttıkça artıyor. Bu dengesiz yapı, küresel ölçekli bir salgın ile karşı karşıya kalındığında gelir gruplarındaki dengesiz dağılım, içinden çıkılmaz bir hale gelir. Bunların yanında hava her geçen gün

ısınmaya devam ediyor, yağışlar düzensizleşerek azalıyor, ormanlar yanıyor ve biyoçeşitlilik azalıyor.

ÖNERİ:

Görmezden gelinemeyecek olan bu eşitsizliklerden herkes sorumludur. Kamu, çok yönlü pozisyon alarak, satın alma politikalarını herkesi düşünerek kapsayıcı bir biçimde belirleyebilir.

Kamu Satın Alması İçin Öneriler

2

YAKLAŞIM DEĞİŞİMİ

Tüm aktörlerin yeniden yapılanmasının tek yolu yaklaşım değişimi

Dünyanın birdenbire karşılaştığı pandemi ile şekillenen mevcut durum pek çok farklı şekilde tanımlanabilir.

Derinleşen krizleri aşmanın yolu kolektif hareket etmekten geçer. Kolektif hareketlerin en önemli kriteri ise sürdürülebilir hale getirilmesidir. Kamunun yaptığı ve yapacağı alımları sorumlu üretim ve tüketim odağında, kapsayıcı, dayanışma temelli ve çevre dostu olarak tasarlaması ve hatta zorunlu olarak uygulamaya alması, yol haritasının belki de en önemli adımını oluşturur. Zihinsel olarak bu değişimi zorunluluk yerine sorumlulukla, sosyal sorumlulukla sağlamak bu kritik aşamanın etkisini net bir biçimde ortaya koyacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın on ikincisi olan 'Sorumlu Üretim ve Tüketim' hedefiyle hem üretim hem de tüketim sürecinde daha az atık üreten, daha çevre dostu, daha sürdürülebilir mal ve hizmetlerin kamu tarafında alımının sürekli ve zorunlu hale getirilmesi ancak yaklaşım değişikliği ile mümkün olabilir.

ÖNERİ:

Görünmeyenleri görebilir hale gelmenin bir adım ötesi, gördüklerimize ilişkin sorunları ortadan kaldırmaya yönelik davranış ve tutum değişikliği geliştirmektir. Bu tutum değişimi hem üretici ve tedarikçi kanadında hem de kamunun aldığı mal ve hizmetlerin kullanıcıları tarafında yaygın bir etki oluşturması için kritik önem arz ediyor.

Kamu Satın Alması İçin Öneriler

3

NELER OLUYOR? BİLMEK

Kim, nerede, neler üretiyor?

Kamunun, kapsayıcı, dayanışmayı destekleyici ve iklim dostu bir alım prosedürü oluşturabilmesi ve bu alımları sürdürülebilir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kimin, nerede ve neyi ürettiğini biliyor olması gerekir. Özellikle kadınların ve dezavantajlı kesimlerin istihdam edildiği, toplumsal kalkınmayı odağına almış, üretimi, özellikle de yerel kaynaklarla çevreye duyarlı üretimi destekleyen üretici ve tedarikçileri, ürünlerini ve potansiyellerini bilmek bu aşamanın en kritik noktasını oluşturur. Bu öğrenme sürecinde, üretici ve tedarikçilerin sosyal kriterlere uyumlu hale gelmeleri ve ürettiklerinin düzenli bir alıcısının olabileceğinin farkına varmaları için verimli bir bilgi akışının olması gerekir.

ÖNERİ:

Kamu sosyal girişimleri, sosyal kooperatifleri ve ağlarını, üretici birliklerini yaygınlaştırmak ve desteklemek adına kimden, neyi, nerede ve ne kadar alabileceğini bilmelidir. Arayüz (teknik destek sağlayan sertifikasyon kuruluşları, sosyal girişim ve kooperatifler ile çalışan danışmanlık şirketleri ve sivil toplum -üst- kuruluşları, vb.) yapılanmalarının, tarafları bir araya getirmek için önemli bir rol oynayacağının da altını çizmek gerekir.

Kamu Satın Alması İçin Öneriler

4

NELER OLABİLİR? (ÖN)GÖRMEK

Kim, neyi, ne şekilde bir destekle, rekabetçi ve ekonomik olarak üretebilir?

Sosyal sorumlu kamu alımları sürecinde, kimlerin, neyi, nerede ve ne kadar(a) üretebiliyor olması kadar finansal ve beşerî kaynaklar çerçevesinde kapasite ve yetenek artışının ne derece olabileceğinin belirlenebilir olması hem süreklilik hem de kurumsal gelişim açısından önemlidir. Bir önceki aşama ile birlikte düşünülebilecek bu adım, farklılaşan sosyal ve ekonomik pek çok kriteri dikkate alan bir üretim potansiyeline işaret eder.

ÖNERİ:

Üretim potansiyellerini, bölgesel avantajları, öne çıkan fırsatları, güçlenen yönleri dikkate alan çok paydaşlı bir planlama, hem kamunun destek ve teşvik mekanizmaları için hem de gelecekte yapabileceği alımlarını planlayabilmesi için özel bir önem taşır.

Kamu Satın Alması İçin Öneriler

5

NASIL GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİR? DESTEKLEMEK

Kime, neyi, ne şekilde üretebileceğine ilişkin ne tür destek ve teşvik mekanizmaları tasarlanmalıdır?

Mevcut üretim kapasite ve yeteneklerine ilave olarak kimlerin, neyi, nerede ve ne kadar(a) üretebilme potansiyeli olduğunun bilinmesi, öğrenilmesi ve alımı için bir planlamanın olması, bu yönde bir destek ve teşvik mekanizmasının tasarımını da beraberinde getirebilir. Kamu alımlarının belki de en önemli avantajlarından birisi olarak, alım garantili üretim imkânı sağlaması vurgulanabilir.

Bu aşamada, kamunun birincil ve acil ihtiyaçlarının alımının yanı sıra sosyal fayda sağlama, toplumsal refahı destekleme, eşitsizlikleri azaltma gibi amaçlarla alım yapabileceği ürün ve hizmetlere yönelik bir dizi destek, teşvik ya da hibe programları tasarlanması önerilir. Stratejik olarak öncelenen, desteklenmek istenen sektörler, bu sektörler bünyesinde üretilen mal ve hizmetler kalkınma temelli kamu alımlarını çok daha stratejik bir araç haline getirebilir.

ÖNERİ:

Kamu ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının, meslek örgütlerinin, üretici birliklerinin ve ilgili tarafların dahil olduğu ürün, hizmet veya sektörler öncelikli olmalıdır. Ürün, hizmet ve/veya sektör odaklı olarak tasarlanacak destek ve teşvik mekanizmalarının sağlayacağı katma değer ve oluşturacağı yaygın toplumsal etki önemli ve belirleyicidir.

Politika Yapıcılar İçin Öneriler

1

İHTİYAÇLARIN ELE ALINIŞ BİÇİMİNİ DEĞİŞTİRMEK

Kamu ihale sisteminde, ihtiyaçlar nitelikleri üzerinden nasıl sınıflandırılabilir?

Mevcut ihale sisteminde kanunun nasıl uygulanacağı Kamu İhale Kurumu tarafından çıkarılan mal, hizmet, yapım ve danışmanlık uygulama yönetmelikleri üzerinden belirlenir. Kanunda ihtiyaçlar ihale türleri üzerinden şekillenir ve ihalelerde uygulanacak usul ve esasların temelini bu ihale türleri oluşturur. Bu da sosyal satın alma kapsamındaki mal, hizmet ve yapım işlerinde farklı usul ve esasların uygulanmasını zorunlu kılar.

Geleneksel bir satın alma modelinde yapılan düzenlemeler yerleşme, teknoloji transferi, sosyal yardım ve sektörel alımlar gibi ihtiyaçları gidermede yetersiz kaldığında kanunda her yeni durum için istisna düzenlemesi yapılır.

ÖNERİ:

Kamu İhale Kurumu, sektörel alımlar için sağlıklı bir sınıflandırma yapabilir ve sosyal satın alma yönetmeliği çıkararak bu kapsamdaki alımlarla ilgili usul ve esasları belirleyebilir. İhtiyaçların ihale türleri üzerinden sınıflandırılması yerine ve istisna kapsamında, kanuna konulan ek madde ile yapılan düzenlemelerin bir bütün halinde, tek bir başlık altında ele alınması gerekir.

Politika Yapıcılar İçin Öneriler

2

DOĞRUDAN TEMİN VE PAZARLIK USULÜ LİMİTLERİNİ ARTIRMAK

Sosyal satın almanın sürdürülebilirliği nasıl sağlanabilir?

İhale sisteminde mevcut parasal limitler sosyal satın almanın sürdürülebilirliği açısından sorunlara sebep olur. Parasal limitlerin tutarının düşük olması dışında, idarelerin işini zorlaştıran bir başka unsur da, parasal limitler dahilindeki alımlarla ilgili mevzuatta var olan bütçenin ancak belirli bir kısmının bu harcamalara konu edilebilir olmasıdır. Parasal limitler dahilindeki doğrudan temin ve pazarlık usulü ihalelerde idareler ihaleye katılacakları kendileri belirler. Ancak limitlerin mevcut sosyal satın alma ihtiyacının büyüklüğü düşünüldüğünde düşük bir tutarda olması idareler açısından işlerin yıl boyunca sürdürülebilir şekilde yürütülmesine engel teşkil eder. Bununla birlikte Kanunun 62. maddesinin (I) bendine göre, Kanunun 21. ve 22. maddelerindeki parasal limitler dahilinde yapılacak harcamaların yıllık toplamı, idare bütçelerine bu amaçla

konulacak ödeneklerin %10'unu (Kamu İhale Kurulu'nun uygun görüşü olmadıkça) aşamaz.

ÖNERİ:

Doğrudan temin kapsamındaki limit, mevcut düzenlemenin iki katı olarak uygulanabilir. Sosyal satın alma kapsamındaki pazarlık ihalelerinde ise idareler, mevcut limit yerine eşik değer tutarına kadar alım yapabilmelidir. Bu şekilde, sosyal satın alma kapsamındaki alımlarda %10'luk kısıtlama uygulanmaz ise idarelerin sosyal satın alma kapasiteleri artacak ve toplumun ihtiyaç duyduğu, sosyal satın alma ile temin edilebilecek ihtiyaçlar tümüyle karşılanabilecektir.

Politika Yapıcılar İçin Öneriler

3

SADECE KOOPERATİFLERİN VEYA SOSYAL GİRİŞİMLERİN KATILIMINA AÇIK İHALELER GERÇEKLEŞTİRMEK

İhalelerde, sosyal ve çevresel amaç güden kooperatiflerin ve girişimlerin tedarikçi olarak konumlanmasını zorunlu kılacak ne gibi düzenlemeler yapılabilir?

İdarelerin, doğrudan temin ve pazarlık usulündeki limitlerin yeterli olmadığı ve açık ihale usulüne konu edilebilecek nispeten yüksek tutarlı ihtiyaçları ile ihalelerde sadece sosyal satın alma taraflarının, yani ilgili girişimlerin katılımına açık bir düzenlemenin yapılması gerekir.

ÖNERİ:

Kamu İhale Kanunu'nda sadece toplumun sosyal yardım ve korumaya ihtiyaç duyan kesimlerinin mesleki ve sosyal entegrasyonu amacını güden girişimlerin katılabileceği veya ihale konusu işin bir kısmının bu girişimlerden temin edilebilmesine imkân sağlayacak düzenlemelerin yapılması beklenmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilecek ihalelerin usul ve esaslarını belirleme yetkisinin de Kamu İhale Kurumu'na verilmesi ile birlikte çıkan kanunun nasıl uygulanacağı, uygulama yönetmeliğinin hazırlandığı aşamada Kamu İhale Kurumu ile işin paydaşlarının fikir alışverişinde bulunması sağlanarak süreç sağlıklı bir şekilde yürütülebilir.

Politika Yapıcılar İçin Öneriler

4

SOSYAL SATIN ALMA YETERLİK SİSTEMİNİN KURULMASI

Kamu satın almalarında dinamik bir şekilde ihtiyaçların giderilmesi nasıl sağlanır?

Kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal girişim ve kooperatiflerden oluşan yeterlik sistemleri ile doğrudan üreticilerden, tarımsal ve hayvansal ürünlerin temin edilmesini sağlayacak bir model geliştirilmesi sosyal satın almanın gelişimine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Bu yolla dinamik bir şekilde kamu ihtiyaçlarının giderilmesi ve sosyal satın almanın yaygınlaştırılması sağlanabilir.

ÖNERİ:

Kamu ihale mevzuatında yeterlik sistemlerinin kapsamı belirlenirken sosyal satın almalara yönelik özel düzenlemeler getirilebilir. İhaleye iştirak edecek girişimcilerin ihale süreçlerine kolay bir şekilde entegre olmalarını sağlayacak yeterlik sistemi ile birlikte sosyal kooperatif ve sosyal girişimlerin sayılarının ve niteliklerinin artırılması sağlanabilir.

Genel Öneriler

1

BÜROKRASIYE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Kamu satın almalarında yer alan statik bürokratik süreçler nasıl dinamik ve çevik sistemler haline getirilir?

Kamuda sosyal satın alma yol haritası hayata geçirildikten sonra da soyut olarak düşünülmemiş bir takım pratik zorluklar, bürokratik aksaklıklar veya mevzuata dayalı kısıtlamalar ortaya çıkabilir. Bu durumda kamuda sosyal satın almayı statik bir model olarak değil dinamik bir süreç olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu dinamik yaklaşım, kamuda sosyal satın alma süreçlerinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde göstereceği farklılıkları, mal ve hizmet alımında ve/veya üretiminde ortaya çıkacak çeşitliliği ve paydaşların iç dinamiklerinin yanı sıra birbirleriyle olan ilişkilerini de kapsayacak biçimde esnek bir yapıda kurgulanmasını gerektirir.

ÖNERİ:

Yasa değişiklikleri ve düzenlemelerin gerektirdiği uzun ve detaylı bürokratik sürece karşı bazı mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilebilir. Bu değişiklikler ya da esneklikler, paydaşlar arası protokoller ve sözleşme esaslı alım süreçleri ile desteklenebilir.

Genel Öneriler

2

TEDARİKÇİLERE YÖNELİK ÖNERİLER

Sosyal satın almanın en önemli paydaşlarından olan tedarikçilerin, süreçleri kolaylaştırmak için nasıl adımlar atmaları gerekir?

Kâr amacı gütmeyen veya belirli ölçüde kamu yararı gözetilen kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, birlikler, kooperatifler, sosyal girişimler, sivil toplum kuruluşları sosyal satın alma faaliyetlerine açık ihaleler yoluyla dahil ve davet edilebilir. Bu dahiliyetin tedarikçi, sosyal satın almayı gerçekleştiren taraf ve faydalanıcı tarafından en verimli şekilde gerçekleştirilmesi için tedarikçilerin bazı önceliklendirmeler yapması gerekir. Öncelikli olarak tüm isteklilerin Kamu İhale Kurumu tarafından yönetilen ve ülkemizdeki ihalelere katılabilmek için zorunlu olan Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden protokol yapmalarının sağlanması gerekir. Bununla birlikte mevcut mevzuat ile ilgili sürekli ve sürdürülebilir şekilde eğitim ve danışmanlık desteği ile sisteme entegrasyonlarının sorunsuz şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

ÖNERİ:

Yerele odaklanma: Yerel kaynakların üretim sürecine dahil edilmesi kamu satın almalarında hedeflenen sosyal değer hızla ve etkin bir biçimde elde edilmesini sağlar. İstihdamda yerel insan kaynaklarına öncelik verilmesi de toplumsal faydanın kapsayıcılığını artıracak bir yaklaşım olur. Ticaret ve sanayi odaları ile iş birliği içinde sosyal satın almanın istekli tarafındaki aktörlerine ihale sistemine yönelik bilgilendirme ve yönlendirmeler içeren eğitim ve danışmanlık desteği verilmesi ilgili aktörlerin sürece entegrasyonunu kolaylaştıracaktır.

Paydaş Ağları: Ağ yaklaşımı, birimler arası ilişkileri yatay örgütlemesi ve paydaşlara katılım imkânı tanıması nedeniyle dikey örgütsel modellere kıyasla sosyal faydanın interaktif bir biçimde karşılıklı inşaa ederek gelişimine katkı sunar. Tedarikçiler, paydaşlarıyla kuracakları ağlar aracılığıyla farklı kesimlerin üretim sürecine katılımını sürekli kılabilirler.

Genel Öneriler

3

OLUŞAN ETKİNİN İLETİŞİME TAŞINMASI

Sosyal satın almanın tüm kesimler tarafından bilinirlik seviyesi nasıl artırılabilir?

Sosyal satın almanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için hem satın alan tarafın hem de toplumun sosyal satın almaya dair bilgi ve bilinç seviyesinin artması gerekir. Şeffaf, samimi, ölçülebilir bir sosyal satın alma sonucunda sağlanan olumlu etkinin kamuoyu ile paylaşılması farkındalık sağlamak için çok önemlidir.

ÖNERİ:

Sosyal satın almaya konu olmuş projelerin olumlu sonuçlarının tanımlandığı, yaratılan etkinin paylaşıldığı iletişim stratejileri oluşturulabilir. Sosyal gelişimin tüm taraflarca erişilebilir bir şekilde görünür kılınması ilgi ve talebi de beraberinde getirir.

Bu önerilerin hepsi tüm kamu sosyal satın almaları için geçerli olmayabilir. Bu durumda kurumların kendi hizmet alanları, faaliyet kapsamı özelinde, öncelikli sosyal hedeflerini belirlemeleri, bunun için ölçülebilir göstergeler tanımlamaları ve bunları alım sürecinden önce kontrata ve sözleşmeye nasıl dahil edeceklerine karar vermeleri gerekir. Sosyal satın alma pratiklerine yönelik paydaşlar, hedefler,

planlama, yönetim, ölçüm ve raporlama gibi basamakları barındıran ortak bir şablon iyi bir çözüm olabilir. Bu şablonun yanı sıra sosyal satın alma planlarının interaktif bir biçimde hazırlanması, buna yönelik ortak bir dil oluşturulması, paydaşlar arasında iş birliğine dayalı ilişkilerin oluşturulması da önem taşır. Bu anlamda sosyal satın almaya yönelik uygulamalar, ancak istikrarlı ve kolektif bir çabayla inşa edilebilir.

Kaynakça

Adana Büyükşehir Belediyesi - Kadınlar Üretiyor Kadınlar Kazanıyor

Erişim Adresi: <https://www.adana.bel.tr/tr/haber/kadinlar-uretiyor--kadinlar-kazaniyor--->

Australian Social Value Bank (2021) Social Procurement.

Erişim Adresi: <https://asvb.com.au/social-impact-value/social-procurement/>

Erişim Tarihi: 11 Ekim 2021

Buy Social Canada (2018) A Guide to Social Procurement.

Erişim Adresi: https://base.socioeco.org/docs/bsc_socialprocurement_smaller.pdf

Erişim Tarihi: 9 Ekim 2021

Buy Social Canada (2021) Social Value Marketplace.

Erişim Adresi: <https://www.buysocialcanada.com/learn/what-is-the-social-value-marketplace/>

Erişim Tarihi: 11 Ekim 2021

Deutsche Welle (13.04.2021) Pandemiye ihaleler şeffaflıktan uzaklaştı.

Erişim Adresi: <https://www.dw.com/tr/pandemide-ihaleler-%C5%9Feffafl%C4%B1ktan-uzala%C5%9Ft%C4%B1/a-57187586>

Erişim Tarihi: 24 Ekim 2021

Emet Belediyesi - Keçi Belediyeden Süt Köylüden Peynir Kooperatiften

Erişim adresi: <https://emet.bel.tr/emet-belediyemizin-keci-peyniri-uretimini-iceren-projesinde-ilk-sutler-alinmaya-baslandi/773/>

European Comission (2021) Buying for Social Impact.

Erişim Adresi: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b09af6a5-513a-11ea-aece-01aa75ed71a1>

Erişim Tarihi: 9 Ekim 2021

Furneaux, C. ve Barraket, J. (2014) Purchasing Social Good(s): A Definition and Typology of Social Procurement. Public Money and Management. 34(4), 265-272.

Kaynakça

Hahn, G. ve Sylvan, Mathias, (2019) Mapping the Ecosystem in Which Social Economy Enterprises Operate, Including Access to Public Procurement Contracts, in Sweden. European Commission

İzmir Büyükşehir Belediyesi - Süt Kuzusu Projesi

Erişim Adresi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/sut-kuzusu-dagitimlari/528/3201>

Ludlow, A. (2016) Social Procurement: Policy and Practice. European Labour Law Journal. 7(3), 479-497.

Manisa Belediyesi, Kadınlar Üretiyor Ekonomi Canlanıyor

Erişim Adresi: https://www.manisa.bel.tr/Haberler/28847_kadinlar-uretiyor-ekonomi-canlaniyor.aspx

McCrudden, C. (2014) Using Public Procurement to Achieve Social Outcomes. Natural Resources Forum. 28, 257-267.

McNeill, J. (202) Social Procurement: Generating Social Good Through Market Transactions, Directly and Indirectly, içinde J.K. Gibson-Graham, ve K. Dombroski (Eds.) The Handbook of Diverse Economies. Edward Elgar Publishing.

Sarter, E. K., Detlef, S., Fuchs, S. (2014) Public Procurement as Social Policy? An Introduction to Social Criteria in Public Procurement in Germany. Working Paper Series "Comparative Governance" No.1

Erişim Adresi: <https://researchonline.gcu.ac.uk/en/publications/public-procurement-as-social-policy-an-introduction-to-social-criteria/>

Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021.

Strengthening Government Procurement for Positive Outcomes in Aotearoa New Zealand, December 2020
Akina Foundation

UNEP (2018) Building Circularity into Our Economies through Sustainable Procurement.

Erişim Adresi: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/26599/circularity_procurement.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Erişim Tarihi: 9 Ekim 2021

Kaynakça

Upphandlings Myndigheten (26.10.2020) Noggrann matchning--ger lyckad rekrytering (Doğru Eşleştirme Başarılı İşe Alım Sağlar).

Erişim Adresi: <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/socialt-hallbar-upphandling/upphandling-med-mal-att-oka-sysselsattningen/larande-exempel/noggrann-matchning--ger-lyckad-rekrytering/>

Erişim Tarihi: 23 Ekim 2021

Varga, E. (5.5.2021) How Public Procurement Can Spur the Social Economy. Stanford Social Innovation Review.

Erişim Adresi: https://ssir.org/articles/entry/how_public_procurement_can_spur_the_social_economy

Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021

York University (2021) Social Procurement Policy.

Erişim Adresi: <https://www.yorku.ca/secretariat/policies/policies/social-procurement-policy/>

Erişim Tarihi: 11 Ekim 2021

Yunus Social Business (2021) The Social Procurement Manual.

Erişim Adresi: <https://corporateyunus.com/social-procurement>

Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021

Sosyal Satın Alma Rehberi

International
Labour
Organization

Bu rehber Innovation for Development (I4D) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ortaklığında, ABD Dışışleri Bakanlığı Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosu (PRM) tarafından finansa edilen Türkiye'de Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatları Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

INNOVATION FOR
DEVELOPMENT